

МАРЫЛЯ БУЙНЕВІЧ

Летняе падарожжа

Вершы

Буйневiч Марыля нарадзілася 5 верасня 2004 года ў Гомелі. Скончыла гімназію № 56 г. Гомеля. Цяпер студэнтка філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Язык без касцей
ашуквае вушы,
сцэле і глушыць.

Цемя
забыла тыпы скланення,
нежаданне паддацца змене.
Мне няважна, колькі галосных
у няспраўджанай маладосці.
Хто ты, складаўтваральны зычны,
чарговы госць ці hostis?¹

Туга па валацугах —
пуга
для жывёліны ўнутры.
Замры,
памры
і ў неба не глядзі.
Адзін. Хацелася б, каб болей.
Воля —
суровы двухаблічны Янус.
На колькі градусаў

круцігалоўка мусіць павярнуцца,
каб вызначыць,
хто з нас вандроўны, а хто бяздомны?

Людзі зямлі

Людзі зямлі
ураслі ў радзіму,
ім латва пад ейнай скурай.
Людзі зямлі
не баяцца болю:
у іх жылах — мільёны жукоў.
Людзі зямлі не кахаюць,
іх пачуцці нашмат горшыя.
Мурашнік —
вянец земляной нявесты.
Дзе ж ейны жаніх?
Кожная садзіць дрэва,
лепіць свайго ідала.
Я пасадзіла дрэва,
а вырас крыж.
Што мне рабіць з табою?
Я не буду ўратаванай:
людзі зямлі
ніколі не трапляюць у рай.

¹ Вораг (лац.).

МАРГАРЫТА ЛАТЫШКЕВІЧ

Ваўкалакі¹

Неагатычны раман

Латышкевіч Маргарыта нарадзілася 19 студзеня 1989 года ў Брэсце. Скончыла філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, працягвала навучанне ў магістратуры і аспірантуры. Працуе ў галіне наратыву камп'ютарных гульняў, жыве ў Полацку. Піша вершы і прозу. Актыўна развіваецца ў жанры міфалагічнага фэнтэзі.

Аўтар кніг вершаў «Ппульс навалніц», «Там, дзе сэрца», кніг прозы «Яблыкi», «Наш дом», «Уласны крыж», «Лісіны перстенец», «Муры, Том і дырыжаблік», «Вершнікі на дарозе». Лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі.

18

Хмары ў небе варочаліся, апускаліся яшчэ ніжэй, прыціскаючы сабою зямлю. Далячынь змазалася, і падавалася, быццам сіняе хмарнае крыло ўкрыла лес — там лучыла неба з зямлёю халодная сцяна дажджу.

Вакол пацямнела, вецер стаў парывістым і халодным, і ў паветры запахла сырасцю. Але лясная дарога ўсё так жа ладна і спорна сцялілася наперадзе, і вецер абвяваў Соф'ін разгарачаны твар, развіваў бялявыя кудзеры, што выбіліся з косаў. Здзімуваў прэч думкі, трывогі, і не было нічога — толькі рух, толькі шлях пад конскімі капытамі.

Ды раптоўна ўсё прыпынілася — кабылка заржала, стала дыбка... і стала напружаная кожнай мышцай, нібы скамя-

нелая. Соф'я ледзь не вылецела з сядла, перакуліўшыся цераз конскую шыю, і ўскрыкнула ад нечаканасці. Яна пагладзіла рабую па шыі, спрабуючы супакоіць, ды тут жа адхапіла руку: жывёліна, раздзімуваючы ноздры, сыходзіла пенай, быццам не стаяла на месцы, а неслася наўгалопа.

Соф'я спешылася, дзівячыся, і зірнула на дарогу наперадзе, мяркуючы, што нешта магло напужаць каня. Ды нічога там не было, апроч іржавай ігліцы ды сухога лісця, — ні вычварных карчагаў, ні вялікіх камянёў. І ўсё-такі рабая кабылка, абліваючыся потам, па-ранейшаму не краналася наперад, няздольная не толькі зрабіць крок, але і паварухнуцца.

Затое чужы рух, варожы і небяспечны, нечакана з'явіўся побач. Храбуснулі зараснікі, лёгкі, амаль бязважкі павёў выдаў прыхаванае перасоўванне. Прашапацела сухое лісце, а з цёмных хваёвых лапаў долу ўпалі халодныя кроплі начной вільгаці. Соф'я рэзка павярнулася, успуджана

¹ Працяг. Пачатак у №№ 1—4 за 2025 год.

ЯЎГЕНІЯ ПРАКАПЧУК

Чую твой спеў, зямля...

Вершы

Пракапчук Яўгенія нарадзілася 1 жніўня 1997 года ў Брэсце. Скончыла філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Друкавалася ў рэспубліканскай літаратурнай перыёдыцы, альманахах «Жырандоля» і «Альтанка». Двойчы пераможца абласнога конкурсу юнацкай паэзіі, лаўрэат конкурсу маладых літаратараў «Першацвет». Жыве ў горадзе Ганцавічы Брэсцкай вобласці. Працуе аглядальніцай у раённай газеце.

.....

Насенне. Галлё. Ралля...
Я помню, што шлях няблізкі.
Я чую твой спеў, зямля,
і рэй, што вядзе вятрыска.

Віецца ўтрапёны чад —
і ў сэрца ўваб'ецца гукам.
Тады разальецца лад,
што повяззю вяжа рукі.

Багновае

Пярэсціцца, хаваецца ў балоты
спавітая, умытая зямля.
Яна мой лёс, мой шлях, мая цяснота.
Я частка яе вострага галля.
І гэта непрыкрытая куп'істасць,
і гэтыя магутныя камлі
вялі мяне праз цемрыва ў празрыстасць,
а існасць патлумачыць не магі.

І спеліцца, як нітачка з бавоўны,
няўтольная патрэба піць з вячнін
і лопаць сэнс, складаны і няўлоўны,
насычаны, як кісладзь журавін.

Падзенне

Спеласць зямное ласкі
не апусціць з крыжа.
Мроі на сцежцы гразкай
не абмінуць нажа.

Ды ні тугі пра тое,
ні памінальных слоў.
Вернецца нічыёю
песня гаспадароў.

На двары

Ты не вязніца, не астрог,
а нявыбелены спалох.
Гэты выеты ветрам сухі парог —
неадплачаны мой доўг.

Тонкіх пальцаў, нястомных ног
дакранулася крапіва.
Узбуяла да вострых нябёс трава —
льецца шэптавая сяйва.

Вечар

Рукі раскінулі зоры —
вострыя ў росквіце кветкі.
Неба ўглядаецца ў горы.
Колецца горыччу жвір.

Ногі апёкшы над борам,
вечар гукае нявесту
і неачышчаны сорам
спешна хавае ў сапфір.

Песня свабоды

Не шкадуй маіх вен на запясцях.
Ім, павер, ад таго не баліць,
што адплата за веру
не цяжар ускласці —
жыць.

Кропля кропляю поўніцца ў спёку.
І калі не буяюць сады,
то праблема не ў тым,
што ваяр адзінокі,
але ў тым, што зямля без вады.

І калі не расчуліцца неба,
то зямлі толькі венамі й жыць.
А пакуль яна п'е,
я ў майстэрні,
бо трэба
жалюзёвыя
лёзы
вастрыць.

Першаснег

Ветру напіцца і выйсці
рэхам на самым краі.
Снегам кужэльным прыкрыйце
голь усчарнелай зямлі.

Мерзлай зямлі не забыцца
плоднасці весняй пары.
Вербам, пахілым і ніцым,
вэлюм узораць вятры.

Ім не пазбыцца надзеі,
не спапяліцца суздром.
Неба галоту прыбеліць
снежнасці зорным сяйвом.

Фота з архіва Я. Пракапчук

Бліц-апытанне Яўгеніі Пракапчук

♦ Мая першая публікацыя

Першая публікацыя была ў раённай газеце. Было прыемна і дзіўна: нібы мае вершы распалялі. Нібы я іх аддала з утульнага сшытка, каб любы мог на іх, безабаронных, глядзець. (Цікава, як будзе адчувацца зараз.)

♦ Друкаванае выданне & электронны носьбіт

Асабіста ў мяне перамагае друкаванае выданне. Хаця ў жыцці спакойна камбіную з электронным. Але толькі папяровае дае адчуванне сапраўднасці, роднасці, «толькі-табе-належнасці».

ТАЦЦЯНА БАРЫСЮК

Расправіць крылы

Залатое сячэнне

Барысюк Таццяна нарадзілася 18 кастрычніка 1971 года ў Мінску. Скончыла Мінскае педвучылішча № 1, філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і аспірантуру Інстытута літаратуры (зараз — Інстытут літаратуразнаўства) імя Янкі Купалы НАН Беларусі, навуковым супрацоўнікам якога з’яўляецца цяпер. Аўтар паэтычнай кнігі «Аўтапартрэт» і шматлікіх літаратурна-крытычных і літаратуразнаўчых публікацый. Выступае як паэт, літаратуразнавец, крытык і перакладчык. Жыве ў Мінску.

Горад Мінск — гэта тэкст

(залатое сячэнне перавернутае)

Лабірынты вуліц, паркаў,
людзі — быццам сімулякры.
Варажбіткі — феі — паркі
хочуць мне пачысціць чакры.
Люстраных адбіткаў безліч —
быццам сход братоў ці клонаў.
Зноў вампір падорыць немач —
з’есць энергіі цыклоны.

З сноў дзівосных, фантастычных
ажываюць персанажы.
Карнавальны фэст, містычны:
танцы, маскі, жэсты страшаць.
Мінск — як тэкст з людзей, пейзажаў...

Цвіў язмін

(залатое сячэнне)

Памяці мамы

Помню: ты, маладая і жвавая,
нас на лецішчы клікала есці.
І язмину галоўкі бялявыя,
набрынялыя пахкаю аўрай,
нас натхнялі чароўнасцю весняй.

І здавалася, будуць заўсёды
малодосць твая і неўміручасць.
Ты, нібы незгінальнасці ода,
ратавала ўсіх блізкіх спадручна.
А калі ты хваробе скарылася,
мы цябе зберагчы не адолелі.
Нас язмину журба белакрылая
ахінула самотным зняволеннем.

АЛЕСЬ БЫЧКОЎСКІ

Трэцяе жаданне

Аповесць

Бычкоўскі Алясь нарадзіўся 29 мая 1975 года ў горадзе Беразіно Мінскай вобласці. Скончыў факультэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Працуе намеснікам галоўнага рэдактара ў раённай газеце «Бярэзінская панарама». Друкаваўся ў беларускай літаратурна-мастацкай перыёдыцы. Аўтар кніг «Анамалія», «Ацалелы, або Вясёлыя хаўтуры» і інш. Творы публікаваліся ў калектывных зборніках «Люстэрка Сусвету», «Планета ў падарунак», «Любоў і каханне» і інш. Прызёр конкурсу апавяданняў газеты «Звязда» (2024). Член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

.....

Дзя выбрацца на танцы з самага пачатку выглядала так сабе. Васямнаццацігадовы Алясь дыскатэк не любіў, і музыка, якую круцілі дыджэі, была не ў губу. Калі ты здыхлік ад прыроды, любіш больш за камп'ютарам бавіць час, а з усіх відаў спорту аддаеш перавагу ў лепшым выпадку шахматам, то табе наканавана дома сядзець ды не казаць носа на маладзёжныя тусоўкі. Асабліва познім вечарам, асабліва ў асяроддзі, што не ўспрымае белых варон ды «батанікаў», асабліва калі могуць з ласкі на пацеху прычапіцца ды надаваць у лыч — толькі з аднае прычыны: каб паглядзець, як ты будзеш выкручвацца.

Аднак прырода брала сваё, Алясь заглядаўся на дзяўчат, а дзе ж з імі знаёміцца, калі не на дыскачах? Панесла Аляся, студэнта-першакурсніка, на танцы. Хацеў зблізіцца са Світанай, аднагодкай, якая вабіла яго яшчэ са школы і нават з дзяцінства. Дзяўчына была ростам з Аляся, прыгожая, сімпатычная, у модных стро-

ях амаль у абліпачку. Сустрэўшы Світану ў вячэрнім клубе, Алясь запрасіў яе на танец. Гжэчная паненка апякла хлопца позіркамі і на дзіва згадзілася. Граў мядляк, пары кружыліся. Алясь трымаў прыгажуню за талію і няўмела перастаўляў ногі, збоку магло падацца, што наш герой не трымае дзяўчыну, а хутчэй трымаецца за яе. Світана ўсё змікіццела, мела ўжо добры вопыт, і інтарэс на яе твары набыў рысы здэклівасці на мяжы са спачуваннем. Яна ведала Аляся даўно, вучыліся ў паралельных класах, ды і ў адзін універсітэт аднаго і таго ж факультэта разам паступілі, і ніколі не падумала б, што гэты «батанік» запрасіць яе на мядляк.

Алясь жа, каб быў больш уважлівым, прыкмеціў бы: Світана на танцах не без пары. Калі набліжаўся, Світана разам з сяброўкамі нешта са смехам абмяркоўвалі. Ён і не чакаў ад сябе такой смеласці, усё адбылося быццам незнарок, спантанна. Алясь святкаваў перамогу, бачыце, ён не

збаяўся, а падышоў і запрасіў. Сэрца млела, а што будзе далей, наколькі раскруцяцца падзеі... Тым часам непадалёк стаялі тры хлопцы — высокія, фізічна развітыя. Усе трое паглядалі на парачку, што танцавала. Адзін з іх меў дужа спахмурнелы, сур'ёзны выгляд, які не абяцаў нічога аптымістычнага новаспечанаму кавалеру Світаны.

З апошнімі акордамі песня скончылася, і спакуса наплыла: Алесь вырашыў быць смелым да канца.

— Ты не супраць, калі я правяду цябе дадому?

Світана згадзілася. У кавалера ёкнула сэрца: а што далей? У такой сітуацыі трэба развіваць поспех. Пра што размаўляць? Яўна не пра камп'ютары і надвор'е.

З танцавальнай залы клуба яны пад ручкі выкуліліся на вуліцу, у начны паўзмрок, заліты святлом ліхтароў. Звонку моладзь курыла, смяялася, пускала ўпотаі бутэльку па крузе. Употаі — каб ахова не прыкмеціла, хаця ахове было да лямпачкі, ды і хлопцы папраўдзе дужа не хаваліся. На іх амаль ніхто не звярнуў увагі, хіба пару чалавек павіталіся са Світанай, а адзін на хадзе кінуў:

— Чарговую ахвяру падчапіла, Світа?

Світана ціха агрызнулася, а Алесь адчуў, як чырвань заліла шчокі, добра, што на вуліцы цёмна, ніхто не ўбачыць.

Крочылі далей, мінулі ўсіх, выбраліся на начны тратуар. Світана кіравала ў бок метро. Алесь парываўся выклікаць таксі.

— Багаты дужа? — пытаннем Світана збіла ўсе высакародныя намеры хлопца.

У метро ехалі моўчкі. Алесь няёмка хмурыўся, не ведаючы, аб чым гаварыць, і збоку здавалася, быццам едуць брат з сястрой, прычым брат чымсьці дужа заклапочаны.

— Маглі б да мяне паехаць, — нарэшце рашыўся Алесь. — У мяне дома папугай ёсць.

Світана паглядзела так, нібыта ўбачыла Алеся ўпершыню.

— Ён разумны, размаўляе.

— Другім разам, — фыркнула барышня і адварнула. — Ты таксама размаўляеш.

Нарэшце аб'явілі канцавую станцыю. Алесь не ведаў, як тлумачыць апошні вы-

раз сяброўкі, хаця папраўдзе зразумеў, і добра нават, але не ведаў, як адрэагаваць: абурыцца ці пакрыўдзіцца. Ужо і пашкадаваў раптам, што папрасіўся на провады дадому.

Выйшлі з метро, ён узяў Світану за далонь, яе рука была халоднай. Алесь хваляваўся, як далёка зойдзе справа, ці запрасіць Світа на кубачак кавы, як гэта робіцца ў класічным сюжэце.

Каля пад'езда іх падпільноўвала тая самая тройца з клуба. Удакладняць, якім чынам гэтыя людзі так хутка апынуліся тут, бракавала часу. Світа на імгненне сціснула Алесевы пальцы. Яны мусілі спыніцца, хлопцы абступілі спераду і збоку.

— Глядзіце, хто гэта ў нас тут, — прамовіў адзін. — Світа, а як жа я, ты мне здрадзіла? На мяне забылася, сустракаешся з іншым.

— З кім хачу, з тым і сустракаюся! — заявіла Світа аднаму з хлопцаў. — Ты ўжо былы, валі ў фрэндзону. Досыць з мяне.

Павісла паўза, нават цішыня, у якой Алесь чуў стук свайго сэрца і не даваў рады, што рабіць. Нават і без святла ён адчуваў на сабе здэклівыя позіркі.

— Світа! — хлопец рэзка наблізіўся да дзяўчыны, зрабіў захват за шыю, як на спаборніцтвах па барацьбе, і нахіліў уніз, дзяўчына выпусціла Алесеву далонь і ўскрыкнула. — Вось я цябе зараз задушу ў абдоймах, нягодніца.

Алесь адступіў на крок. Прыяцелі нападоўчага назіралі за падзеямі з вясёлымі ўсмешкамі ў чаканні далейшага развіцця сітуацыі. Алесь падумаў, як імкліва ён губляе твар і ўласную годнасць. Світа тузанулася, вырвалася з захвату, адскочыла і ў бок Алеся нібы адсекла:

— Ты таксама валі, мяшок з друхлам. Падцягвацца хоць умееш, яйкагаловы?

Алесь хацелася праваліцца скрозь зямлю.

— Ташноцік!

Варта было нешта здзейсніць. Ён і здзейсніў, падаўся наперад і хацеў узяць яе ізноў за руку, адабраць у гэтых паскуднікаў, адзін з якіх прад'яўляў на дзяўчыну правы, нібыта на ўласную маёмасць.

АЛЯКСАНДР АНІСІМАЎ:

«Не трэба баяцца
набыць квіток
на сімфонію
Бетховена»

Ёсць людзі, якія запамінаюцца адразу.
Нават калі ўбачыш мімаходзь...

Зрэшты, як мімаходзь — погляд міма-
волі прыцягваецца, адразу разумееш, што
чалавек творчы...

Ну а калі ўжо ўбачыў натхнёнага маэ-
стра Аляксандра Анісімава за дырыжорскім
пультам, урэжацца ў памяць назаўсёды... Як
ідэальная ілюстрацыя да слова «маэстра».

Спачатку так і здарылася. Я не раз
бачыла галоўнага дырыжора Дзяржаўнага
акадэмічнага сімфанічнага аркестра Рэс-
публікі Беларусь, народнага артыста Бела-

русі (пералічваць усе тытулы доўга) Аляк-
сандра Анісімава падчас шматлікіх канцэр-
таў... А вось асабіста пазнаёміліся дзякуючы
моладзеваму праекту: Аляксандр Міхайлавіч
у якасці выкладчыка працаваў са студэнтамі
операй студыі Беларускай кансерваторыі —
разам з вядомай спявачкай Ірынай
Крыкуновай ставіў для дзяржэкзамену спек-
такль «Казка пра цара Салтана». Я пабы-
вала на рэпетыцыях — відовішча вясёлае і
захапляльнае, энтузіязмам поўніліся і сту-
дэнты, і іх кіраўнікі. І калі мы зараз суст-
рэліся для гутаркі, Аляксандр Міхайлавіч
зноў быў пагружаны ў працу з чарговымі
кансерваторскімі дыпломнікамі — нара-
джаўся опера «Казкі Гофмана».

Ведаючы неўтаймоўную фантазію маэ-
стра, яго здольнасць ператварыць любы
музычны праект у нешта здзіўляючае, па-
цікавілася, у якім стылі пастаноўка: го-
тыка? дэкаданс? Гэта ж Гофман, майстар
фантазмагорыі, можна разысціся на ўсю
моц!

Пра студэнтаў і сінтэз жанраў

● — Не зможам разысціся моцна ва
ўмовах залы філармоніі, — уздыхае маэ-
стра. — Студэнцкая пастаноўка... Хутчэй
за ўсё, на сцэне будзе дваццатае стагод-
дзе, звычайныя касцюмы... Ну, на жаль.
Мы ж не тэатр, у нас няма магчымасцей.
Але я вас запэўніваю, што будзе цікава ўсё
адно. Ідуць рэпетыцыі, я бачу, як студэн-
там гэта падабаецца, як яны запальваюць,
як пераадольваюць французскую мову, на
якой напісана лібрэта, і ўжо спакойна ў
ёй «плаваюць». Цікавыя задачы ставіць
рэжысёр — Ірына Генадзьеўна Крыкунова.
Зноў студэнты самі робяць дэкарацыі, рас-
пісваюць іх, укладваюць сваю душу...

● — А вось тыя «зорачкі», якіх мы
бачылі ў леташняй пастаноўцы студэнцка-
га тэатра, які іх лёс пасля размеркавання?

● — На жаль, мая мара пра камер-
ны оперны тэатр, які мог бы даць дарогу
маладым выпускнікам акадэміі, застаецца

марай... Дзяўчына, якая спявала партыю Царэўны-Лебедзь, вельмі таленавітая, размеркаваная ў Маладзечна, выкладае ў вучэльні. Часам мы яе запрашаем, спявае ў нашых канцэртах. Адзін таленавіты малады чалавек зараз артыст беларускага тэатра эстрады — як оперны спявак не змог знайсці сабе месца. Што ж, наш тэатр оперы і балета не гумаваў, штаты раздзімаць не можа... Я ўсё чакаю, калі колькасць спартыўных збудаванняў стане дастатковай, каб мы ўспомнілі пра існаванне тэатраў і пачалі будаваць іх... Хоць спорт вельмі важны і для музыкаў таксама. Я ўвесь час паўтараю ў аркестры: сачыце за сваім здароўем, гэта частка вашай прафесіі. Я сам займаўся вельмі сур'ёзна і з энтузіязмам спортам...

● — *А якім?*

● — Валејбол, футбол... Ровар у мяне быў прафесійны. І, нарэшце, вельмі любіў спартыўную хаду. Хадзіў па трыццаць кіламетраў за раз. Гэта не значыць, што я кожны дзень рабіў зарадку, падцягваўся... Я не вялікі аматар заняткаў па раскладзе. Сёння мне хочацца прайсці трыццаць кіламетраў — я прайду. Праз два тыдні, магчыма, паўтару гэта, а можа, не...

● — *Пачакайце... Але ж валејбол, баскетбол — гэта траўматычныя для рук віды спорту! Гэта ж мяч, які ляціць са свістам, яго трэба лавіць, адбіваць... А музыкі, наколькі я ведаю, вельмі трапятліва ставяцца да сваіх рук...*

● — Ведаеце, не хваляваўся за гэта. Хоць я піяніст, шмат іграў і на аргане, і, вядома, педагогі асцерагалі. Але ведаю, што ў вялікага піяніста Плятнёва любімы заняткаў усё жыццё — футбол. Піяніст Дзяніс Мацугеў любіць плаванне ў халоднай вадзе, у Байкале...

● — *Ну дык і наш знаёмы піяніст Юрый Бліноў гуляў у футбол, бегаў марфонскія дыстанцыі... Дарэчы, у Беларусі былі створаны тэатр песні і спорту. Хоць, здавалася б, розныя стыхіі.*

● — Зусім не! Калі злучаюцца розныя віды дзейнасці, розныя жанры мастацтва, можа атрымацца вельмі цікавы вынік. Сімфанічная творчасць, якой я аддаю жыццё, даволі акадэмічная і кансерватыўная, на першы погляд. Але сённяшні глядач — візуал, яму трэба «слухаць вачыма». Таму вельмі сур'ёзна думаю пра знешні выгляд аркестра. Важныя дэкарацыі, асвятленне, выходы артыстаў. Я, вядома, супраць кульбітаў і цырка, тым не менш і для аркестра, і для публікі важна, як выглядае дырыжор на сцэне. Прадумваю драматургію ўсіх музычных праграм.

● — *Гэта значыць, вы імкнецеся да нейкага сінтэтычнага жанру... Візуальны шэраг, элементы тэатральнага мастацтва...*

● — Цалкам дакладна. Мая ўлюбёная кніга — музыказнаўцы Валянціны Конен «Тэатр і сімфонія». І галоўная ідэя гэтай кнігі, што і тэатр, і сімфонія ўзаемазвязаныя. У часы Баха, калі ў сімфоніі вялася гаворка пра ўваскрэсенне, мелодыя ішла ўверх. Калі пахаванне — мелодыя ішла ўніз. Калі згадвалася слова «крыж», то спецыяльная была музычная формула, якая пазначае крыж. Слухаючы сімфанічную музыку, можам такое ўявіць. У сімфанічнай зале абавязкова павінна прысутнічаць тэатральнасць.

● — *У філармоніі ёсць праграма, якая аб'ядноўвае рок, поп-музыку і класіку...*

● — Ёсць. У класік-рок-оперы «Крылы» беларускага кампазітара Сяргея Бельцюкова поспех выдатны. Але гэта не заігрыванне з публікай. Проста гэта таленавіта зроблена, на сутыкненні жанраў. Бывае, наш аркестр удзельнічае ў праграме рок-музыкаў. Мы ж ігралі са «Скорпіянс», з «Акіянам Эльзы», з «Яблычнай гарбатай», «Новым Ерусалімам». Сталі моднымі праграмы саўндтрэкаў з папулярных фільмаў. У нас была выдатная праграма, якую я прыдумаў дзякуючы кліпу ансамбля «Яблычная гарбата», які грае джаз. Кліп

быў прысвечаны абдымкам — абдымкам кахання, сяброўскім... І я падумаў: што, калі я зраблю праграму, якая будзе называцца «Абдыміцеся, мільёны», як адсылка да оды Шылера «Да радасці», на якую напісаны фінал 9-й сімфоніі Бетховена. У праграме — два аддзяленні. Першае — джазавыя кампазіцыі «Яблычнай гарбаты», другое — 9-я сімфонія Бетховена ў выкананні нашлага аркестра. Я разважаў так. Прыхільнікі джаза абавязкова прыйдуць паслухаць сваю любімую джазавую групу... Ну а ўжо раз прыйшлі, добра, застануцца і на другое аддзяленне. Прыхільнікі класічнай музыкі не будуць жа ісці адразу на другое аддзяленне — яны, вядома ж, як выхаваныя, людзі прыйдуць да пачатку... І, уяўляеце, джазісты гарлалі «Брава» пасля сімфоніі гэтак жа, як гарлалі ў перапынках паміж джазавымі кампазіцыямі. І так было цікава, калі і падчас выканання сімфоніі яны, як прывыклі, адклікаліся апладысментамі на чыёсьці выкананне ў аркестры — скажам, на сола трубача. А тыя, хто хацеў паслухаць Бетховена, з адкрытым ротам слухалі кампазіцыі першага аддзялення і апладзіравалі гэтак жа гарача.

ткнуўся на ўнікальны запіс, дзе ў гэты суперкласічны твор урэзалі музыку XX стагоддзя — такую, ведаеце, жорсткую... Мне гэта падалося цікавым. Калі працаваў над операй «Князь Ігар» Барадзіна, вельмі хацелася ўключыць туды фрагменты з сучаснага балета Барыса Цішчанкі «Яраслаўна». Я быў сведкам нараджэння гэтага балета, яшчэ студэнтам. Геніяльны твор... Але ў мяне духу не хапіла. Баяўся, што не зразумеюць, скажуць, «наздзекаваўся над Барадзіным». А дзесьці не баяцца, і такія эксперыменты прыцягваюць публіку. Напрыклад, Марыінскі тэатр можа сабе дазволіць паставіць «Аіду», дзеянне якой адбываецца ледзь не ў космасе. Галоўнае, каб было таленавіта. Каб гэта не было значымым, адмысловым хуліганствам...

● — Далёка не ўсе маэстра імпануюць эксперыmentам. Скульптар Іван Якімавіч Міско распаўядаў пра легендарнага хормайстра Рыгора Шырму, які абураўся «Песнярамі», маўляў, хунвейбіны ад музыкі, на піле ўжо граюць... Вядома, мастацтва варта ўспрымаць ва ўсёй паўнаце. Хоць кажуць, што сапраўднае мастацтва бліжэй да прыроды, дзе пануе гармонія, але ж і ў прыродзе хапае какафоніі, хаосу, не толькі салаўінага пошчаку, і ў ёй можна знайсці прататыпы той жа музыкі Шнітке...

● — Нядаўна я дырыжыраваў канцэртам Бетховена для скрыпкі. Рыхтуючыся да працы над гэтым творам, я на-

● — Ну, гэта хуліганства для нас... А пройдзе гадоў сто — і музыка нейкага нашлага сучасніка, якая ўспрымаецца як эксперымент, сама стане класікай...

● — А ёсць супрацьлеглыя прыклады. Напрыклад, Чайкоўскага сучаснікі лічылі старамодным. Што, маўляў, ён піша? Цяпер ужо нельга так пісаць, што за саладжавыя мелодыі, гармоніі XVIII—XIX стагоддзя... Трэба наперад ісці, быць прагрэсіўней... А хіба Чайкоўскі для нас старамодны? Ён пісаў так, як лічыў правільным, як чуў і адчуваў. Часам і спектаклі, пастаўленыя так, як іх ставілі шмат гадоў таму, раптам выглядаюць сучасна. Гэта адносіцца і да драмы, успомніць прачытанне Чэхава...

ПЕРАКЛАДЫ

Мінскі дзяржаўны
лінгвістычны
ўніверсітэт

СУ ЦЫЦЫ (Кітай)

Су Цыцы нарадзілася ў 1982 годзе. У 1998-м скончыла медыцынскі каледж. Працавала медсястрой у псіхіятрычнай бальніцы, упаўнаважанай па справах прапаганды, танцоркай дыска, афіцыянткай у гатэлі і рэдактаркай газеты. Вершы пачала пісаць у 2003 годзе, а мастацкую прозу ў 2005-м. Сярод яе твораў такія: «Бяжы, Ліні, бяжы!», «Неіснуючая зебра», «Дзявятая ноч», «Мілы брат».

Бяжы, Ліні, бяжы!

Шмат гадоў таму я бегла разам з ветрам. Да гэтага часу выразна памятаю тое пачуццё. У вушах шумеў вецер, а дрэвы шамацелі сваімі зялёнымі галінамі і шпаталі нешта наўздагон. Дарога ўсё звужалася і звужалася, пакуль не ператварылася ў вузенькую стужку, якая здавалася надзвычай мяккай. У шырокім полі распусціліся дзікарослыя чырвоныя кветкі, якія, калі я бегла, мільгацелі перад вачыма, нібы агонь.

Усе гукі навокал рабіліся неразборлівымі, бо вецер імгненна раздзіраў іх на кавалкі. Гэтае хуткаплыннае руйнаванне падбздэравала мяне — маё цела бесперапынна рухалася, скура асмужылася, пачуцці прытупіліся, і ўсё навокал ператварылася ў невыразныя каляровыя плямы, што скакалі ўздоўж дарогі. Я змакрэла, але зусім не адчувала стомы. Гэта пераканала мяне, што ў мінулым жыцці я была птушкай з вялікімі і магутнымі крыламі. І калі я ўжо амаль дабегла да фінішу, то сапраўды ўбачыла густыя белыя аблогі і зіхоткія сонечныя промні, што прабіваліся праз іх. У той момант святло працяла маё цела, і

я кінулася ў гэтую бяскрайне-белую прастору, якая нібы праглынула мяне. Але ж, вядома, гэта была толькі ілюзія.

Цяпер жа я сяджу ля акна, трымаючы ў руках старыя белыя кросы. Звонку па-ранейшаму дзьме вецер, але ён больш не частка майго цела. Мне хочацца выбегчы яму насустрач, але я не магу: пад акном сядзяць мама і тата і абмяркоўваюць, ці варта мне паступаць на медсястрынскі факультэт.

Гэтыя красоўкі я не абувала шмат гадоў. На іх ёсць латкі, таму я нанесла тоўсты слой белага крэйдзі, але варта толькі крыху пастукаць — і крэйдзі пыл сыплецца на падлогу, агаляючы чорныя, неахайныя швы. Падэшвы зрабіліся тонкімі, бо прайшлі занадта шмат дарог і ў выніку сталі падобныя да старой хударлявай жанчыны, якая страціла здольнасць мець дзяцей, а на яе жываце засталася толькі тонкая скура. У сваіх звонкіх абцасах я падышла да камоды і з сілай заштурхала красоўкі ў шуфляду.

Бацькі размаўлялі ўсё пра тое ж. Я ўзяла маленькую сумку і выйшла на двор. Яны сядзелі, лускаючы гарбузовыя семачкі.

— Я на працу, — сказала я, зірнуўшы на тлустую пляму на сваіх туфлях.

Бацькі казалі мне некалькі слоў на дарогу, і я лёгкай і плыўнай хадой знікла з іх поля зроку.

У бальніцы мяне чакала напарніца Ян Хун — дзяўчына з гучным звонкім голасам і імпульсіўным характарам. Разам з адным балбатлівым і заўсёды незадаволеным доктарам мы працавалі ў невяліччай медыцынскай групе, адказваючы за 24 бальнічныя ложка. Мы заўсёды добра ладзілі, але сёння Ян Хун нешта турбавала, яна выглядала бледнай.

— Што здарылася? — спытала я.

Яе твар імгненна заліўся чырванню. Яна схавала мяне за руку і пацягнула ў працэдурны кабінет. Там яна прытулілася да сцяны.

— Што з табой? — перапытала я.

— Ліні, усё прапала! — панічна прамовіла яна.

Я стрэсла з медыцынскага халата некалькі парушынак і сказала:

— Ды што ўрэшце здарылася?

З бязладнага аповеда Ян Хун я нарэшце зразумела сутнасць праблемы. Апоўдні, калі яна раздавала лекі, памылкова дала антыпсіхатычны прэпарат хвораму на алкагольную залежнасць, замест пацыента з шызафрэніяй.

— Якому менавіта хвораму? — спытала я.

Яна зірнула на мяне з дакорам:

— Ян Чжэньюй! Ты што, ужо забылася, каго мы лечым?

— Халера, адкуль мне ведаць?! Хіба не ты працуеш з пацыентамі, а я вяду дакументацыю?

Я заўсёды грэбавала гэтымі хворымі, таму ніколі не хадзіла на агляды. Ян Хун, наадварот, не любіла пісаць справаздачы, таму мы дамовіліся: яна даглядае пацыентаў, стрыжэ ім пазногці, расчэсвае валасы, праводзіць прафілактычныя гутаркі і гэтак далей. А я з яе слоў запісваю змены ў гісторыі хваробы. Хоць я і фіксавала стан пацыентаў кожныя тры дні, але ніколі не запамінала, хто ёсць хто, і проста перапісвала важныя заўвагі Ян Хун.

Я паспрабавала супакоіць яе:

— Не хвалюйся ты так. Спачатку давай паглядзім на хворага.

Як толькі мы выйшлі ў калідор, я заўважыла мужчыну магутнага целаскладу, які вадзіў рукамі па сцяне.

— Гэта ён?

Ян Хун моўчкі кінула.

Без сумневу, у хворага пачаліся галюцынацыі. Ён дакранаўся да сцяны, быццам там нешта было. Гэта стан трызнення — чалавек, які раней не меў галюцынацый, пасля прыёму антыпсіхатычных прэпаратаў мог іх займець. Фармакалогія — загадкавая рэч: за дзве маленькія таблеткі ад Ян Хун звычайны залежны алкаголік атрымаў сімптомы шызафрэніі.

Я не стрымалася і засмяялася. Ян Хун раззлавана тупнула нагой, яе твар быў чырвоны, нібы памідор.

— Ліні! — закрычала яна, паказваючы на мяне пальцам. — З чаго ты смяешся?! Замест таго каб злараднічаць, лепей дала б парадуй!

З цяжкасцю стрымваючы смех, я адказала:

— Добра, добра, не смяюся. Не хвалюся. Сёння ж выходны, акрамя нас, у бальніцы нікога няма. Чаго ты так панікуеш? Ну выпіў ён лекі — і што? Ён жа не памрэ. Праз некалькі гадзін прэпарат выведзецца з арганізма, і ўсё будзе як раней.

Ян Хун відавочна не была задаволеная маім адказам. Яна нервова пацерла далоні і занепакоена прамовіла:

— Але ж толькі што доктар патэлефанаваў і сказаў, што пасля абеду загадчык збіраецца прыйсці ў аддзяленне! Калі ён убачыць, як гэты пацыент мацае сцены ў калідоры, нам канец!

— Тады застаецца толькі замкнуць яго ў палаце, і загадчык нічога не заўважыць.

Ян Хун змрочна ўздыхнула:

— Але ў палатах няма замкоў! Хто будзе за ім сачыць? Калі ён выйдзе, загадчык усё адно яго ўбачыць. І прывязаць яго нельга...

Сапраўды. Я таксама занепакоілася. Не было аніякай прычыны прывязваць пацыента з алкагольнай залежнасцю да ложка, і калі загадчык убачыць гэта, ён пачне нешта падазраваць. Што ж рабіць?

Мы з Ян Хун некалькі разоў прайшліся па калідоры, разважаючы пра выйсце. Раптам яна схапіла мяне за плячо і ўсклікнула:

— Ліні, я прыдумала! Мы можам зрабіць яму ін'екцыю дыязепаму — ён супакоіцца і не будзе швэндацца! Што думаеш?

Я не паспела нічога адказаць, як Ян Хун кінулася ў працэдурную. Яна набрала два мілілітры седатыўнага ў шпрыц і загадала мне завесці хворага ў палату. Светла-жоўтая вадкасць плыўна паступала ў яго цела праз іголку. Спачатку ён супраціўляўся і спрабаваў уцячы, але Ян Хун, напалову стоячы, напалову абaperшыся на ложка, нагой прыціскала яго калені, а я моцна трымала яго за запясці. Яго бледныя далоні сутаргава сціскаліся ў кулак, на іх выступілі вены. Адной рукой Ян Хун трымала іголку, уведзеную ў тыльны бок яго далоні, другой хутка прасоўвала поршань шпрыца. Праз некалькі імгненняў яго пальцы разняліся, рука бязвольна ўпала на

белую прасціну, нібы сухі ліст з галінкі. Ян Хун выцягнула іголку і прыціснула да месца ўколу ватны тампон. Гэты агромністы цемнаскуры мужчына, уціснуты ў вузкі ложак, цяпер здаваўся бездапаможным. Ён ляжаў нерухома, з заплюшчанымі вачыма.

Я выйшла з палаты і старанна прамыла рукі халоднай вадой некалькі разоў. Потым прытулілася да падаконня каля сястрынскага паста, чакаючы, пакуль высохнуць рукі. Я ўзняла іх і паклала на металёвую аконную рашотку. Шчыльныя пруты рашоткі драбнілі вонкавы свет на маленькія кавалкі. На двары пасярод апалага лісця стаяла маленькая дзяўчынка. Яе маці груба дала ёй штурханца, і па калідорах бальніцы гучна разнёсся плач дзіцяці. Халодныя кроплі з маіх пальцаў павольна сцякалі ў рукавы, потым збіраліся паміж грудзей і паступова ператвараліся ў цвёрды кавалак лёду.

— З ім усё будзе добра? — спытала я глухім голасам, што нагадваў іржавы будзільнік.

— Не хвалюйся, — прамываючы рукі і нават не гледзячы ў мой бок, адказала Ян Хун. — Ён проста добра выспіцца. А калі працнецца, усё ўжо пройдзе.

Увесь дзень я не знаходзіла сабе месца і некалькі разоў правярала жыццёвыя паказчыкі хворага. На шчасце, усё было стабільна. Ян Хун, відавочна адчуваючы мой неспакой, злёгка паляпала мяне па плячы.

— Ліні, кінь хвалявацца.

Я зірнула ў акно на цёмныя хмары, якія распаўзаліся па небе, нібы змрочныя аскепкі. Яны рухаліся павольна, але ў іх было нешта падманнае, хітрае, нібы яны штосьці хавалі ў сабе.

— Ці паплацімся мы за гэта? — раптам спытала я.

Ян Хун на імгненне застыла, а потым халодна адказала:

— Мы ўжо даўно плацім. Кожны чалавек атрымлівае сваё. Гэта не страшна.

Пасля тых слоў яна хутка загарнула медыцынскую картку, а белая металёвая вокладка заблішчала на сталі.

Мы ўвесь час памыляліся: выдавалі няправільныя лекі, рабілі памылкі ў да-

кументацыі, разбівалі шпрыцы; аднойчы адзін пацыент плёснуў кіпень у твар іншаму. У распачы мы спрабавалі новымі памылкамі схаваць старыя. Усе медсёстры былі не ў гуморы, груба і нецярэпліва выкрыквалі імёны пацыентаў у калідорах. Мы працавалі па тры змены, не адрозніваючы дзень і ноч. Усе залежалі ад снатворнага, каб хоць нейкім чынам трымацца звыкллага рэжыму і не дайсці да стану нашых пацыентаў.

Я ніколі не расказвала бацькам пра гэта. Мы ўтраіх сядзелі за вячэрай. Над гарачай ежай, якая блішчэла ад тлушчу, уздымалася пара. Я адчувала адмысловы пах, які нагадваў смурод, што зыходзіць ад бездапаможных хворых. Асцярожна, зерне за зернем, я брала рыс з талеркі і павольна перажоўвала. Бацькі не змаўкалі, яны прывыклі падчас вячэры абмяркоўваць новыя планы на маё жыццё: курсы англійскай, навучанне ў медыцынскім універсітэце, прафесійную атэстацыю або нават пошукі жаніха. Я ж употай паглядала на экран тэлевізара, дзе трансліравалі спаборніцтва па бегу на доўгія дыстанцыі. Бегуны былі падобныя да высакародных аленьяў, іх моцныя мускулы рытмічна рухаліся, а рукі гайдаліся па баках. Яны нагадвалі гуллівыя ноты, якія скакалі па белай лініі беговой дарожкі. Я была ўпэўнена: калі б я зараз бегла разам з імі, перамога была б за мной. У гэты момант адна дзяўчына перасекла фінішную лінію, і натоўп глядачоў выбухнуў апладысментамі.

Я стомлена паставіла міску на стол і паднялася.

— З'еш яшчэ трошкі рысу, — сказала мама.

Я пакруціла галавой і пайшла ў свой пакой.

Там я адчыніла замкнёную шуфляду, у якой, акрамя старых белых беговых кросоў, ляжалі пажоўклая папера і нататнік. Куты паперы закруціліся, літары сталі амаль неразборлівымі. Гэта былі мае граматы і дыпломы, пачынаючы з пачатковай школы і заканчваючы спаборніцтвамі сярод правінцый. І ў кожным з іх паўтараліся тры фразы: «Лі Ліні», «доўгія дыстанцыі», «чэмпіён».

АСОБА

ЭМАНУІЛ ІОФЕ

Гонар
беларускай паэзіі

Да 90-годдзя Васіля Зуёнка

Васіль Зуёнак — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Я. Купалы, прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, арыгінальны вучоны-філолаг, кандыдат філалагічных навук, ганаровы член НАН Беларусі, адзін з самых папулярных паэтаў БССР і Рэспублікі Беларусь, аўтар цікавых літаратурна-лінгвістычных эсэ, эцюдаў, падарожных нататак, старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі ў 1990—1998 гадах, актыўны грамадскі дзеяч нашай краіны. І гэта далёка не ўсё!

Іншыя — пра паэта

Адзін з самых аўтарытэтных беларускіх літаратуразнаўцаў Уладзімір Гніламёдаў яшчэ ў 1992 годзе казаў:

«Паэзія В. Зуёнка — цікавая, смелая, глыбокая — круты, «палявы замес», настоены на багатым душэўным вопыце паэта... Паэзія В. Зуёнка абапіраецца на ўласнае разуменне ўспрымання свету, у якім «травінкі ў лёдзе» і «ўзнацкі шлях», які вядзе ў родную вёску, летні гром і соль, якую здабываюць з шахтаў,— займаюць сваё натуральнае і незаменнае месца».

Народны паэт Беларусі Рыгор Барадулін адзначаў:

«Васіль Зуёнак — паэт ад зямлі... Паэзія Васіля Зуёнка мае эпічны характар. Невыпадкова ён не ў лад сваім адначаснікам

у паэзіі, так званым шасцідзясятнікам, пачынаў фактычна з паэм свой асноўны творчы шлях...

І яшчэ: апошняе дзесяцігоддзе (другая палова 1980-х — першая палова 1990-х гадоў.— Э. І.), пазначанае зменамі ў грамадскім і духоўным жыцці, не абышло бокам паэзію Зуёнка. З'явіліся вершы-водгукі на падзеі, якія маюць уплыў на долю нацыі. Яшчэ выразней прабіўся боль за свой народ, за родную мову, зрэшты, за сябе самага. Паглыбеў роздум пра вечнае...»

А вось што канстатавала ў 2010 годзе арыгінальны беларускі літаратурны крытык і літаратуразнаўца Наталля Заяц, якая абараняла дысертацыю па творчасці паэта:

«За ўжо амаль паўвека працы ў літаратуры В. Зуёнак стварыў свой непаўторны мастацкі свет па-гаспадарску, рупліва збіраючы словы, узвёў сваю — паэтычную Сялібу. Эмацыйны характар яе жыцця, напэўна, знаходзіцца недзе побач з Мачулішчам, на малой радзіме пісьменніка: адтуль сілкуецца яго шматфарбная, разнастайная ў праблемна-тэматычных і жанравых адносінах творчасць. Каб судакрануцца з багатым набыткам гэтай Сялібы, нязменна глыбокімі, таленавітымі, па-майстэрску дасканалымі лірычнымі вершамі, паэмамі, варта ўсяго толькі адгарнуць кнігу, дзе на вокладцы пазначана: «Васіль Зуёнак»».

Большасць крыніц пераважна называе Васіля Зуёнка беларускім паэтам. Але Васіль Васільевіч яшчэ і таленавіты празаік, перакладчык, літаратуразнаўца, мовазнаўца, літаратурны крытык, вучоны-філолаг, кандыдат філалагічных навук, гумарыст, рэдактар.

Усюль — на сваім месцы

Малая радзіма Васіля Зуёнка — вёска Мачулішча Халопеніцкага (цяпер Крупскага) раёна Мінскай вобласці. Менавіта тут 3 чэрвеня 1935 года ў сялянскай сям'і Васіля Захаравіча і Куліны Канстанцінаўны пачаўся яго жыццёвы шлях.

ЛЮСТЭРКА ЛЁСУ

ЗІНОВІЙ ПРЫГОДЗІЧ

Над Вісліцай

Віртуальнае падарожжа
на малую радзіму¹

Вёска Лышча і яе ваколіцы

1

Любоў да Радзімы і ахова яе прыроды пачынаецца з роднага краю, з блізкіх і дарагіх кожнаму куточкаў прыроды. Родная прырода, гістарычнае мінулае краю закрапае розум і пачуцці чалавека, адбываецца ў позірках, рухах, паводзінах.

Вучні Лышчанскай сярэдняй школы любяць навакольную прыроду, свой край, вёску і з цікавасцю вывучаюць яе. Шмат гадоў у школе працуе гурток літаратурнага краязнаўства «Сузор'е» пад кіраўніцтвам Ірыны Рыгораўны Корзун, педагога-псіхолога вышэйшай кваліфікацыйнай катэгорыі, настаўніка інтэграванага навучання.

Адным з напрамкаў работы гуртка, і, бадай, самым важным, з'яўляецца даследаванне гісторыка-культурнай і прыроднай спадчыны сваёй малой радзімы, выяўленне малавядомых адметнасцей тутэйшай мясцовасці. Вялікі прамежак часу заняло «падарожжа» юных краязнаўцаў па роднай вёсцы. Сустрэчы з цікавымі і таленавітымі людзьмі, наведванне тых мясцін, дзе сабраны творы народнага мастацтва: ручнікі, керамічны посуд, народнае адзенне, маляваныя куфры, дываны і пошцілкі — усё радавала вока яснымі, чыстымі, радаснымі фарбамі. Нездарма ж сустрэчу з народнай творчасцю называюць часта

сустрэчай з радасцю, а народнае мастацтва — святам для вока.

Часам узнікае пытанне: чаму народная творчасць увабрала ў сябе ўсё самае светлае, добрае, што было ў жыцці, хоць жыццё народа ніколі не было лёгкім? Цяжкай была праца земляроба, не заўсёды зямля давала добры плён, і сям'і нярэдка даводзілася пакутаваць ад голаду. Яшчэ страшнейшымі былі для народа беды ад войнаў, пажараў, эпідэмій. Але мастацтва ягонае ззяла сваімі фарбамі, умацоўвала надзею сваёй жыццесцвярджальнай сілай. Здавалася, нішто змрочнае, цёмнае, што было ў жыцці, не закранала яго...

Ніводнае з мастацтваў не мела на сабе такога ўплыву прыроды, як народнае мастацтва. У прыродзе жыла тая адвечная прыгажосць, сярод якой жыў народ, натхняўся ёю і пераносіў у сваё мастацтва і жыццё. Ягонны павер'і былі звернутыя да сілаў прыроды, што, як яму здавалася, дапамагалі і абаранялі ад усялякіх бедаў. Гэта былі добрыя, светлыя сілы — іхнія знакі чалавек насіў на сваім адзенні, пакрываў імі сваю хату, прадметы побыту, прылады працы.

Традыцыя аздабляць адзенне сягае сваімі каранямі ў самыя старадаўнія часы. Узоры на адзенні, як і на ўсіх астатніх прадметах, адганялі ад чалавека злыя сілы. Асабліва старанна ахоўным арнамантам пакрываўся каўнер кашулі, перадплечча, ніз рукавоў, падол, месцы каля разрэзаў, ніз фартуха. Важна было абараніць тыя месцы, дзе канчалася тканіна і пачыналася цела чалавека. Гэтаксама дэкараваліся месцы ў адзенні, пад якімі знаходзіліся тыя часткі чалавечага цела, якія асабліва стамляліся падчас працы, — рукі, ногі. Адкрытыя месцы: шыю, запяскі і кісці рук — аберагалі ад злых духаў каралі з падвескамі, пацеркі, бранзалеты, пярсцёнкі.

Асабліва аберагалі жанчыну-маці. Вось чаму жаночае адзенне было значна багачэй арнаментавана за мужчынскае. Уся ласка неба і зямлі павінна была аберагаць яе і будучае патомства ад злых духаў. Калі маладой дзяўчыне дазвалялася хадзіць без галаўнога ўбору — асноўным упрыгожаннем у яе была стужачка (перавязка)

¹ Працяг. Пачатак у № 4 за 2025 год.

АДАМ ГЛОБУС

Басё

Словы пра хайдзіна

11 «самародкаў»

Сікі пісаў пра Басё жорстка, па-самурайску. «Я сцвярджаю, што пераважную большасць хоку Басё варта пахаваць, бо яны кепскія і прымітыўныя, а тыя, што можна залічыць і сапраўды да непаўторных, складаюць мізэрную колькасць — можа, адну пяцідзясятую ці адну шасцідзясятую частку ягоных твораў...» Сікі рассякае творчасць Басё сваім крытычным мячом на пяцідзясят частак, але яму тое падаецца недастатковым, і ён сячэ на шэсцідзясят. На гэтым Сікі не спыняецца і пакідае ад усёй літаратурнай спадчыны найвялікшага паэта з Японіі толькі 11 трохрадکوўяў, якія называе «залатымі самародкамі». З тых 11 «самародкаў» мне дастаткова і аднаго верша, каб лічыць Басё найвялікшым лірыкам у свеце:

На голым суку
крук прымастаколіўся,
восеньскі морак...

Сікі

Кожны народ мае свайго найвыбітнейшага паэта. У венграў Шандар Пецефі, у палякаў Адам Міцкевіч, у грузінаў Шата Руставелі... Спіс доўгі. Зразумела, колькі народаў — столькі паэтаў. У змрочны час з'яўляюцца нападнікі, што спрабуюць зрынуць найвыбітнейшага паэта нацыі і на ягонае месца паставіць іншую постаць. Так палякі спрабавалі на месца Міцкевіча ставіць Цыпрыяна Норвіда, так расейцы рабілі захады, каб на п'едэстале першага

паэта замест Пушкіна стаяў Някрасаў, а пазней — Уладзімір Маякоўскі. Дарэчы, Маякоўскі сам удзельнічаў у прыніжэннях Аляксандра Пушкіна. Ёсць і сярод беларусаў прайдзісветы, што ў цёмны час брэшучь на Янку Купалу. Такое браханне на куміра — цікавая з'ява. Прынамсі, для мяне цікавая, калі гутарка заходзіць пра найвялікшага з японцаў — Басё і ягонага крытыка Сікі. Апошні з вялікіх японскіх паэтаў, а менавіта так літаратуразнаўцы любяць прэзентаваць постаць Сікі, каб надаць паэтычнай форме хоку новае дыханне, разбураў культ Басё. Чым болей Сікі нападаў на Басё, тым больш пашыралася ягоная папулярнасць, тым лепей бачылася ягоная веліч і значнасць. Не думаю, што Масаока Сікі нешта ведаў пра тое, што адмоўны піяр працуе ўтрая лепей за станоўчы. У кожным разе сваёй крытыкай Сікі значна пашырыў у Японіі, ды і ва ўсім свеце, папулярнасць Мацуа Басё, за што многія і ўдзячныя яму.

Вучні

«Той чалавек, які за ўсё сваё жыццё стварыў тры-пяць дзівосных вершаў — сапраўдны паэт. Той жа, хто стварыў дзесяць, — выбітны майстар...» — так казаў Басё аднаму са сваіх шматлікіх вучняў. Перачытваю розныя словы пра Басё, перачытваю ягоныя дзівосныя вершы ў розных перакладах і цудоўныя вершы ягоных таленавітых вучняў. Разумею, што сам я не выбітны майстар і не сапраўдны хайдзін, але быць старанным і ўважлівым чытачом класічнай японскай паэзіі — таксама добрае пакліканне. Зрэшты, маё жыццё ўсё яшчэ працягваецца, і я ўслед за вучнямі Басё запісваю трохрадکوўі, як гэта рабілі і рабіцьмуць мае сябры, знаёмцы і паплечнікі.

Бусон

Мастак і паэт Бусон, як і Басё, вялікі паэт з Японіі, прытрымліваўся ў творчасці правіла «аддалення ад вульгарнасці». Ён пісаў, што трымацца такога правіла цяжка. Каб аддаляцца ад вульгарнасці, трэба да яе звяртацца. На думку Бусона, шлях сы-

ходу ад вульгарнасці ляжыць праз начытанасць і разумнасць. «У жывапісе, калі хочаш пайсці ад вульгарнага, іншай дарогі няма, акрамя руплівага вывучэння кніг. Тады дух вучонасці, начытанасці ўздымецца, а дух рыначны, вульгарны — знікне...» — чытаеш у Бусона, які цытуе кітайскі трактат «Слова пра жывапіс з саду памерам з гарчычнае зерне», і задумваешся, як, звярнуўшыся да базарнай вульгарнасці, не застацца ў ёй назаўжды, а аддаліцца ну хоць бы на адзін крок.

Маркава

Прачытаў у прызнанага песіміста: «Адам усіх паэтаў за адну Эмілі Дыкінсан». За каго з лірыкаў я змог бы ўсімі астатнімі паэтамі ахвяраваць? Дакладна не за Дыкінсан. Пры ўсё маёй павазе да яе крыштальнай дасканаласці, творы Эмілі Дыкінсан не ўваходзяць у маю анталогію ўзорных вершаў. (Не люблю ўсё XIX стагоддзе, з ягоным усюдыісным д'ябальскім рамантызмам.) Хто, калі не яна? Пэўна, гэта Басё. Так, я лічу найвялікшым з паэтаў стваральніка эталоннай вершаванай мініяцюрнай формы — хоку. Майго Басё і маю Дыкінсан аб'ядноўвае тое, што я ведаю іх праз геніяльныя пераклады Веры Маркавай. Іншыя пераклады я таксама чытаў, як некаторыя вершы чытаў і ў арыгінале, але для мяне іх веліч, маштабнасць і глыбіня адкрыліся менавіта ў перакладах, зробленых Маркавай. Дарэчы, маю падазрэнне, што і песіміст Чаран больш чытаў сваю Дыкінсан у перакладах, чым у арыгіналах, бо сам пісаў па-румынску і па-французску, а школу скончыў нямецкую.

Подпіс

Найвялікшы з вялікіх паэтаў Мацуа Басё ведаў, што найлепшае ў літаратуры — нешматслоўны подпіс пад маленькім малюнкам...

Паўторы

І сто, і дзвесце, і трыста гадоў услед за Басё не стамляемся паўтараць: «...звяліся ў

наш час паэты». І ў гэтых адчайных паўторах працягвае жыць паэзія.

Ноч

Цэлу ноч навывёт чытаць хоку Басё, толькі так і становішся хайдзінам.

Месцы

Каб кнігу добра прачытаць, яе трэба разгарнуць у адпаведным ёй месцы. Гісторыі пра прыгоды мушкецёраў, напісаныя Аляксандрам Дзюма, выдатна чыталіся ў дзедавай вёсцы Варакомшчына, што на Дзятлаўшчыне. Кніга Майн Рыда пра мужнага індзейца Ацэолу цудоўна прачыталася пад пальмамі прыморскага горада Сочы, дзе я жыў у цёткі Рэгіны. У маім родным мястэчку Койданава за школьныя канікулы я з захапленнем прачытаў пра авантуры Астапа Ібрагімавіча Бэндэра, якога прыдумалі Катаеў, Ільф і Пятроў. У Вільні найлепш за астатнія кнігі перачытваў «Дзённікі» імпрэсіяніста Жуля Рэнара. Вечарамі ў Парыжы я з прыемнасцю чытаў крымінальныя раманы Жоржа Сіменона пра камісара Мегрэ. У горадзе Мсціславе я адкрыў для сябе вытанчаную прозу Сэй Сёнагон. На Маскву я глядзеў праз акулеры чорнага вершаванага гумару, якія вынайшаў піцэрскі паэт Алёг Грыгор'еў. Пад соснамі ў Юрмале я зачытваўся экспрэсіяністычнымі навеламі Васіля Стафаніка. У Таліне я перачытваў Басё ў перакладах Веры Маркавай, асцярожна, каб не страціць прыемнага трымцення ад чытання. Гэта я ўсё да таго, што мне добра чытаецца ў падарожжах.

Вітка

У Васіля Віткі можна знайсці такое выказванне: «Паэтамі становяцца не ў юнацтве і не ў сталыя гады, а ў чатырох-ці пяцігадовым узросце, калі натхненне, экстаз авалодваюць табой з такой сілай, што знікаюць усе ўмоўнасці, а ёсць толькі тое, чаго ты хочаш, чаго хоча твая фантазія». Для рэдактара «Вясёлкі» — часопіса для самых маленькіх чытачоў —